

Het verhaal van Derck Coenjaerts

Altijd op dezelfde plek gewoond, en toch achtereenvolgens zes verschillende nationaliteiten gehad!

Ik las kort geleden een onzin-boek van een notaris met pensioen over de bokkenrijders –die man heeft zijn fantasie de vrije loop gelaten en maakt van simpele inbrekers een vrijheidsbeweging voor een autonoom Maasland, in de geest van ETA en IRA-. Daarbij realiseerde ik mij dat ik maar een flauwe notie had over de Limburgse geschiedenis in de achttiende eeuw.

Ik vond dat ik dat maar eens moest corrigeren. Vanuit mijn schooltijd stond mij nog wel bij dat we toen “generaliteitsland” waren, zoiets als een wingewest van “Holland”, maar veel wetenswaardigs was er niet meer van over. Opzoeken dus, en een boek lezen, daar is een regenachtige middag goed voor. Al lezende kwam ik tot de conclusie dat ik vermoedelijk op school niet goed had opgelet; de geschiedenis van de provincie Limburg is ingewikkelder dan ik dacht, om niet te zeggen chaotisch. Limburg was voor de Franse tijd qua bestuurlijke indeling een complete legpuzzel. Voor de mensen van Schin op Geul uit die tijd waren de burens van Wijlre en Valkenburg buitenlanders, tenminste meestal. Het boek, dat ik raadpleegde (het handboek van dr.P.J.H.Ubachs), bracht mij ook niet echt veel verder. “De historische kennis van de periode 1660 – 1840 ... is van wisselende kwaliteit en vaak is zij er gewoon niet “.

Verder memoreert dit handboek op tal van onderdelen die mij interesseren (zoals hoe verging het de mensen toen, wat was hun mening etc.) dat dit of dat punt nog niet is onderzocht of vakbekwaam beschreven. “Voor Limburg is over deze ontwikkeling weinig of niets bekend”. Dat schiet dus ook niet op. En de staatkundige puzzels brengen zo nu en dan ook professionele boekenschrijvers, die toch beter zouden moeten weten, in verwarring; zo zijn bijvoorbeeld de verschillende plaatsen niet altijd bij de juiste autoriteit gesorteerd.

Een website van een Jos Diederens, die een overzicht van de genealogie van zijn familie verbindt met wetenswaardigheden over Limburgs verleden (<http://members.home.nl/diederens.1>) illustreert het ingewikkelde verloop van onze geschiedenis met een aardig voorbeeld. Hij vermeldt het verhaal van ene heer Coenjaerts uit Sibbe. Die was geboren in 1752 en hoogbejaard overleden in 1842. Heel zijn leven in Sibbe gewoond, zoals blijkt uit zijn huwelijk ten overstaan van de pastoor van Oud-Valkenburg op 12 juli 1790 met Anna Elisabeth Herben uit Yseren. Bij de volkstelling van 1796 woonde

hij nog altijd in Sibbe en bleef daar wonen tot aan zijn dood. Hij liet aan zijn vier kinderen, allen eveneens wonend in Sibbe, een huis na met schuur, stallen, weiland en mesthof en een negental percelen grond. Een oppassend man dus.

Dirk Coenjaerts heeft zijn geboortedorp nooit verlaten, hij is er geboren, getogen, getrouwd en overleden en wanneer hij sterft wonen zijn kinderen ook nog altijd "op Sub". Toch heeft hij in zijn leven maar liefst zes verschillende nationaliteiten gehad – al mag men zich afvragen of hij zich van dit gegeven bewust was en ook of de inhoud van het begrip "nationaliteit" toen dezelfde was als nu. Voor de overige inwoners van Schin op Geul, Stucht en Oud-Valkenburg in die tijden geldt hetzelfde als voor deze heer Coenjaerts. Zij werden geboren als onderdaan van de keizer van Oostenrijk. In 1785, ingevolge het Verdrag van Fontainebleau, werden zij Staats onderdaan, dat wil zeggen een soort Nederlander. In 1795 kwamen de Fransen in deze contreien en werd men citoyen, burger van de Franse Republiek. De Limburgers, al bestond dat begrip toen nog niet zoals nu, waren twintig jaar lang Fransen. In 1815 promoveerden zij tot Nederlander, binnen het Verenigd Koninkrijk van Willem I; in 1830, bij de afscheiding na de Belgische opstand, werden ze Belgen; en in 1839 weer Nederlander, als onderdanen van Willem I in het nieuwe (Noord-) Nederlandse staatsverband.

Een onwaarschijnlijke reeks van nationaliteiten.

Deze serie begon na de tachtigjarige oorlog, waarin "Limburg" maar gedeeltelijk partij was. De afsluiting van het conflict tussen de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën en de koning van Spanje met de vrede van Munster in 1648 bracht voor dit gebied aanvankelijk nog geen duidelijkheid. De verdeling van de Landen van Overmaas duurde nog tot het Partagetractaat in 1661 (uitgevoerd in 1663), omdat beide partijen het niet eens konden worden. Noord-Nederland was voor een simpele opdeling: het Land van Valkenburg aan de Staten, de beide andere Landen ('s-Hertogenrade en Dalhem) aan de Spaanse Koning. Spanje wilde echter gelijke deling van elk der drie gebieden in een Spaans en een Staats deel – dat ontsloeg de Spaanse koning van het gewetensprobleem dat hij zijn katholieke onderdanen zo maar prijs gaf aan protestantse kettters. Door de ingewikkelde verdeling werden Schin, Strucht en Oud-Valkenburg Spaans.

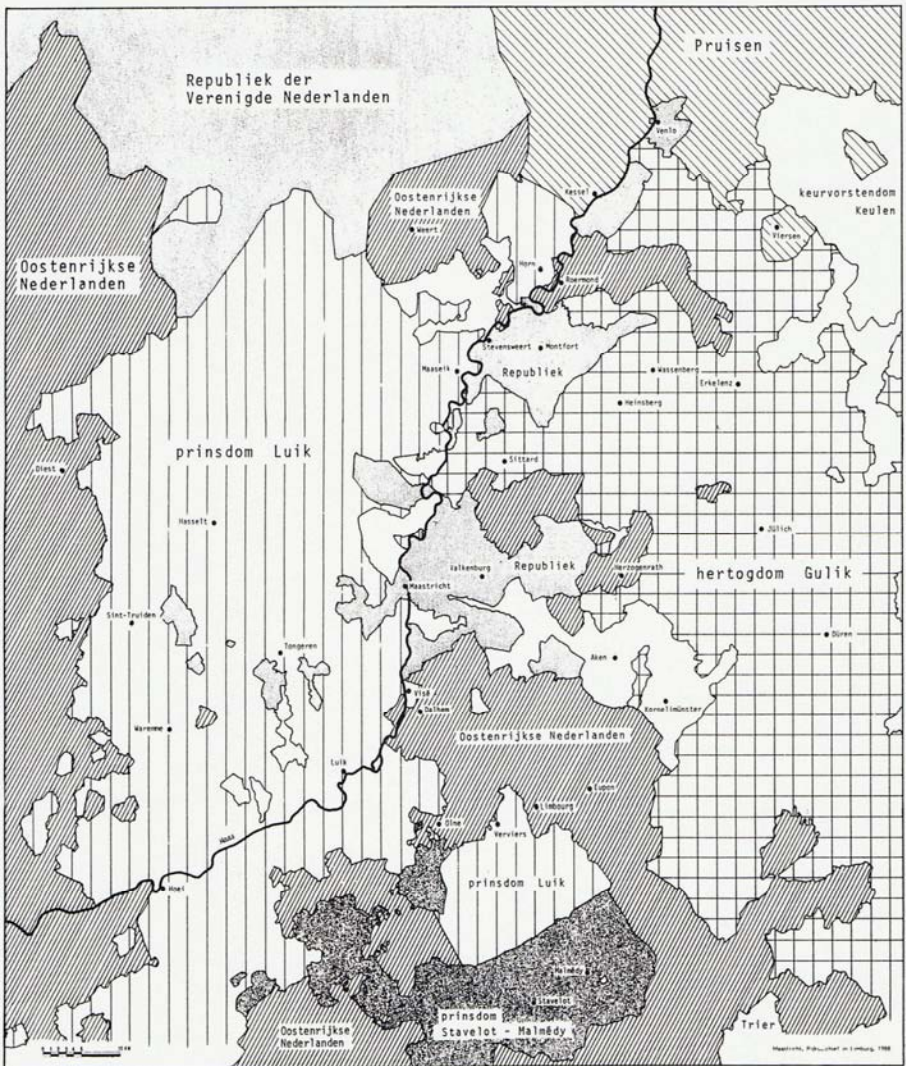
Weer een oorlog (de Spaanse Successie-oorlog), gevolgd door de vrede van Utrecht in 1713, zorgde voor een verhuizing van het gebied van de Spaanse naar de Oostenrijkse tak van de familie. Van Spanjaard werden de mensen in Schin dus Oostenrijker. Deze wisseling van soeverein verliep rimpelloos. Oostenrijk was bij de vredessluiting de plicht opgelegd om alles bij het oude

te laten. Maar zo bleef het niet, want naderhand ontstond er een nieuw conflict, nu tussen Oostenrijk en de Nederlandse republiek. Dat werd opgelost met het verdrag van Fontainebleau in 1785 en ter compensatie voor de geweigerde opening van de Schelde voor de haven van Antwerpen werd naast een aanzienlijke financiële tegemoetkoming onder meer wat gebied geruild. Schin, Strucht en Oud-Valkenburg werden toen Staats, het land van Dalhem werd in zijn geheel Spaans.

Ongeveer tien jaren bleef dat zo, en toen kwamen de Fransen. Dat betekende het einde van de zogenaamde vrije heerlijkheden die tot dan toe hadden bestaan, de nationaliteitsgrens tussen Wijlre en Schin sneuvelde. De "Limburgers" werden ondergebracht in het departement van Nedermaas, ofwel Meuse Inférieure (en in het noorden het departement Roer). Twee decennia Frankrijk betekende niet alleen de invoering van een uniform en ordelijk bestuur voor het gehele gebied, maar ook de introductie van een nieuw en modern rechtssysteem dat op veel terreinen tot nu toe stand houdt, zij het natuurlijk aangepast aan de veranderde tijd. Kadaster en burgerlijke stand met bevolkingsboekhouding, om maar eens wat te noemen, deden hun intrede.

Dan komt de val van Napoleon met de "volkerenslag" bij Leipzig in 1813. Het jaar daarna komt dit gebied onder provisorisch bestuur en de regionale commandant van de geallieerde legers, een Russische en later een Pruisische generaal, is dan even de baas. Even dreigen we bij Pruisen gevoegd te worden, maar uiteindelijk worden we in 1815 onderdaan van de soevereine vorst Willem I, dus dan zijn we voor de eerste keer volwaardig Nederlander in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Dat duurt tot de Belgische opstand in 1830 en daarmee worden we gedurende ongeveer tien jaar Belgen. Maastricht is dan een uitzondering: het garnizoen onder commando van generaal Dibbets houdt de stad als Nederlands territorium bezet. Maar de bevolking van het "Limburgse" platteland is best tevreden met de situatie.

Aan die toestand komt een einde als de Nederlandse koning instemt met de bevindingen van het congres van Londen. Die instemming heeft wel enkele jaren op zich laten wachten, maar in 1839 wordt het gebied ten oosten van de Maas weer bij Nederland gevoegd, en dan ontstaat de huidige Nederlandse provincie Limburg. Willem I heeft al eerder in 1815 voor die naam gekozen, al heeft het overgrote deel van dit gebied niets met deze historische benaming van doen. Tegelijkertijd wordt het gebied als hertogdom Limburg onderdeel van de Duitse bond; dat had te maken met een compensatie voor verkleining van het hertogdom Luxemburg. In zekere zin hadden we toen dus een dubbele nationaliteit, al heeft dat in de praktijk

Het Maasdal, na het verdrag van Fontainebleau in 1785

(RHCL Maastricht, 1988)

nooit enige betekenis gehad. Dienstplicht in de Pruisische legers is gelukkig niet voorgekomen. Limburg is in 1867 uit de Duitse bond ontslagen, en de benaming hertogdom is in 1906 uit de Nederlandse grondwet verdwenen. Overigens : het provinciebestuur gebruikte die naam met een zekere trots, men vond het sjieler dan de overige “gewone” provincies, of beter gezegd “chiquer”, zo ongeveer zoals vandaag de dag onze provinciale staten de naam “Limburgs parlement” gebruiken om aan hun vergaderingen, die nergens echt over gaan, nog enige glans te geven.

Zo ziet u maar, we hebben een bewogen verleden.

Frans Vanmeulebrouk

Literatuur:

Over de Limburgse geschiedenis

Compacte informatie :

Dr.P.J.H.Ubachs Handboek van de geschiedenis van Limburg
 Jos Venner   Geschiedenis van Limburg (twee delen)

Ouder en omvangrijker :

W. Jappe Alberts Geschiedenis van de beide Limburgen (2 dl)

Op internet en in boekvorm :

de Canon van Limburg (www.canonvanlimburg.nl)

Over de bokkenrijders is uiteraard enorm veel geschreven, meer fictie dan werkelijke geschiedenis. Er zijn twee stromingen onder historici, die al dan niet uitgaan van het bende-idee.

Wel bende:

Anton Blok   De bokkenrijders, roversbenden en geheime genootschappen in de landen van Overmaas

Geen bende, maar individuele inbrekers :

L. Augustus   Vervolgingsbeleid en procesvoering tegen de bokkerijders. Het ontstaan van een waandenkbeeld. (Publications van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap)

Romantische verhalen over de bokkenrijders zijn er te veel om op te noemen. Als voorbeeld en curiositeit (ook omdat het een aardig verzorgd lees- en kijkboek is):

J.Speetjens   Limburg, land van bokkerijders, mythe, historie, fictie.